

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

PUDUNGWANA 2015

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 70

Memorandamo ona o na le maqephe a 9.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1****TEMA YA A**

- 1.1 Rosa o ile a hlokomela hore sekolo sa Dilomong se tetebela le ho feta/dithuto di a sitiseha/ha ho sebetse/ha ho rutwe/Diphakweng mosebetsi o ne o etswa ka matla/Rosa o ne a baleha Korila ya neng a mo hlorisa/fereha/O ne a rata dithuto tsa hae. √√ (2)

[Tshwaya tse pedi feela]

- 1.2 Diketso tse mpe tsa Korila di dumellana le lebitso lena la hae kaha Korila ke tshwene e etsang diketso tse mpe/Korila ke phoofolo e hlorisang tse ding sehlabeng sa yona/e mofereferere kaha e hlorisa tse ding. √√ (2)

Ela hloko:

- Ha mohlalobuwa a sebedisitse maele feela ho araba potso ena, a se ke a abelwa matshwao.
- Ha mohlalobuwa a tsepamisitse karabo ho sebopeho se sebe sa Korila a se ke a abelwa matshwao, a bue ka diketso tsa tshwene.
- Karabo e bontshe papiso pakeng tsa diketso tsa Korila (motho) le korila (tshwene).

- 1.3 Sekolong sa Diphakweng **tshebetso** ya baithuti e ntle haholo, athe ha e le sa Dilomong tshebetso e mpe/Diphakweng e na le **matitjhere a hlwahlwa** a sebetse ka matla le ka boitelo ha a mang a Dilomong a ikemiseditse **ho senya sekolo** mme ya reng o a leka o a tshoswa/Bana ba Diphakweng ba ne ba e ya **sekolong ho ya ithuta**, mme ba Dilomong ba ne ba isa **ho ya tshosa** matitjhere a ikemiseditseng ho sebetse. √√ (2)

[Tshwaya e le nngwe feela. Ha mohlalobuwa a sa bapise tshebetso ya Diphakweng le ya Dilomong a se abelwe matshwao]

- 1.4 D/ho tlotlolla le ho diha seriti sa Matjeke sekolong seo. √ (1)

- 1.5 O omela hore Mmathandi o ne a ile a kwala tamene ya hae ka lebaka la Matjeke, mme o ne a thabisitswe ke ho lelekwa ha Matjeke ho neng ho mo fa monyetla wa ho bula tamene hape/O ile a bula tamene ya hae hape kamora hore Matjeke a tsamaye/O ne thabile hobane ho ne ho se ho se motho ya tla mo kgathatsa. √√ (2)

- 1.6 Ke mafosi hobane ke ba mmalwa feela ba ileng ba ananela pitso ya Mmathandi./Ke mafosi hobane matitjhere a neng a ikemiseditse ho sebetse, ha a ka a thabela ho ya tameneng. √ (1)

[Tshwaya karabo feela. Mohopolo wa sehlooho ke hore ha se matitjhere ohle a ileng ha Mmathandi]

- 1.7 Re bona sena ka hore batswadi le ditho tsa lekgotla la tsamaiso ya sekolo ba ile ba etela mosuwelhoo Selepe, mme ba mo laela hore a fetole maemo a mabe a renang sekolong seo.√√ (2)

[Ha mohlalobuwa a sa hlahise lebaka la ketelo ya batswadi le lekgotla la tsamaiso ya sekolo a se abelwe matshwao]

- 1.8 Ke maikutlo a thabo/kgotsofalo/ho ba motlotlo√ hobane sekolo seo se ne se ruta bana hantle, mme le bana ba ikemiseditse ho ithuta le ho ipabola dipapading.√ (2)

- 1.9 E bolela hore matitjhere a sebetsang a tla tebelwa sekolong sa Dilomong, mme a tla tswa hampe a se a baleha.√√ (2)

[Mohopolo wa sehlooho ke hore ba tla tswa ho se ho se monate]

- 1.10 Tjhe/Ha a amohela. Sekolo se lokela ho lokisetsa baithuti bokamoso bo tjhabileng, e seng se heletse ditoro tsa baithuti ba ikemiseditseng/Sekolo se tshwanela ho kena ntle le tshitiso ho tloha hoseng ho fihlela ha sekolo se etswa.√√ (2)

[Mohopolo wa sehlooho: sekolo ke sebaka sa ho ithuta tse molemo.]

- 1.11 Le entse hantle hobane qetellong ya ditaba sekolo sa Dilomong se ile sa fetoha sekolo se hantle mme matitjhere le bana ba qalella ho sebetsa ka matla/Lefapha le tshwanetse hore le dule le etela sekolong/le behile sekolo leihlo ho nnetefatsa hore dithuto di tsamaiswa hantle/Lefapha le lokela ho nnetefatsa hore thuto ya bana e tsamaiswa hantle le matitjhere a sebetsa hantle.√√ (2)

TEMA YA B

- 1.12 O jere dibetsa/dihale tse kotsi (sethunya le dithipa)/di-dvd tsa ponokerafi/biri/sakarete (dithethefatsi).√ (1)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 1.13 Sakarete se ka mo senya matshwafo, kankere le dibebebe√ biri e ka mo senya sebete, senya, dhiphiyo, tshobotsi le dibebebe/Di ka senya masole a mmele.√ (2)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 1.14 Mosadi o sothile molomo/O busitse sefahleho/O tonne mahlo/Tjhebeho e sa kganyeng kgotso sefahlehong sa hae.√√ (2)

[Mohopolo wa sehlooho ke sefahleho se sa thabang]

- 1.15 Ke mantswe a reng ke bakile/mantswe a ho ikwahlaya/ho itshola/ditshepiso tseo a di etsang ho mmae.√ (1)

[Tshwaya e le nngwe feela. Mohopolo wa sehlooho ke mantswe ao a a buang ho mmae]

- 1.16 Ditema bobedi ba tsona di bua ka botlokotsebe ba bana – ya pele ke botlokotsebe ba bana ba sekolo sa Dilomong mme ya bobedi ke ya botlokotsebe boo ngwana a bo etsang lapeng kapa sekolong/Ditema tsena di tshwana ka hore bobedi di bua ka dibetsa tse kang dithunya le dithipa, athe le tahi e hlahella ho tsona ka bobedi/Bobeding ba tsona matitjhere/batswadi ba a kgalema. √√ (2)

[Tshwaya e le nngwe feela. Mohlahlobuwa a bapise ka ho bua ka tsona di le pedi]

- 1.17 Ngwana a ka phonyoha matsohong a mmae/titjhere a ratlane fatshe ka hlooho habohloko, mme a tswa kotsi ke kgalemo ya mofuta ona/ngwana a ka baleha lehae a phele jwalo ka setsetse/ngwana a ka ba manganga/a ka ba le lehloyo ho mme/Ngwana a ka ntsha mmae kotsi/Ngwana enwa ha a sa tla hlola a etsa diketso tse mpe kaha o tla be a tshaba hore mmae a ka mo hlokohla hape/Mme a ka nna a qoswa ka tliekefetso ya ngwana. √√ (2)

[Tshwaya e le nngwe feela]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2****Mehopolo e lebelletsweng**

Ntate a buisane le ngwana pele a hlaha hore ngwana a tsebe lentswe la hae. ✓ A bone ngwana horeng ya pele a hlahile. ✓ A mo sidile ho ntlafatsa dikamano tsa bona. ✓ A thuse mmangwana ho tjhentjha leleiri e le hore a tle a shebane le ngwana ka hara thaka tsa mahlo. ✓ A tsamaye le yena ho ya ithabisa, a be le nako ya ngwana wa hae. ✓ A tiise dikamano tsa hae le bana leha ba se ba hodile. ✓ A be le seabo dipapading tsa ngwana. ✓ A etse dintho tse amang bananyana ka ho otloloha le moradi wa hae. ✓

ELA HLOKO: Dintlha di 8 mme bahlahlobuwa bona ba lokela ho ntsha tse 7 feela.
(Mantswe 95)

Ka sebopeho sa dintlha

QOTSO		DINTLHA	
1	'O re taba ya pele ke hore ntate o lokela ho bua le ngwana le pele a hlaha e le hore a tle a hlahe a se a tseba ho hlalohanya le ho kgetholla lentswe la hae ho a batho ba bang. Lentswe ke ntho ya pele eo ngwana a e sebedisang ho kgetholla pakeng tsa batswadi'.	A	Ntate a buisane le ngwana pele a hlaha hore ngwana a tsebe lentswe la hae.
2	'Taba e nngwe ke hore ntate a bone ngwana horeng ya pele a hlahile. Hona ho tla hle ho thakgole dikamano tse ntle pakeng tsa hae le ngwana. Hora ya pele ngwana a hlahile, e hlokolosi bophelong ba hae'.	B	A bone ngwana horeng ya pele a hlahile.
3	'Ntlha e nngwe ke ya hore ntate a sidile ngwana hamonatjana a sebedisa dihlahiswa tseo mmelelisi a ka mo hlabang malotsana ka tsona. Mmelelisi a ka mo eletsa ka hore a sidile lesea jwang. Hona ho matlafatsa dikamano pakeng tsa hae le ngwana wa hae'.	C	A mo sidile ho ntlafatsa dikamano tsa bona.
4	'Taba e nngwe ya bohlokwa ke ya hore ntate a thuse mmangwana ho tjhentjha leleiri la ngwana kaha ho shebana le ngwana ka hara thaka tsa mahlo ho tiisa dikamano pakeng tsa ngwana le ntatae'.	D	A thuse mmangwana ho tjhentjha leleiri hore a tle a shebane le ngwana ka hara thaka tsa mahlo.
5	'Ntate a be le nako e ikgethileng ya ho etsa dintho le ngwana wa hae, jwalo ka ho tsamaya le yena a ntse a mo sututsa ka kolotshana ya hae ya bana. Hape a ka thusa ka ho mo hlapisa kapa hona ho mmalla pale bakeng sa ho mo koiyetsa'.	E	A tsamaye le yena ho ya ithabisa.

6	'Ha bana ba se ba hodile, ntate a tswela pele ho tiisa dikamano tsa bona'.	F	A tiise dikamano tsa hae le bana leha ba se ba hodile. ✓
7	'Haeba moranyana wa hae a rata dipapadi, a ka ingodisetsa papadi e itseng eo ba e thabelang bobedi ba bona'.	G	A be le seabo dipapading tsa ngwana.
8	'Kaha bananyana ba rata ho ya mabenkeleng, ba ka tsamaya mmoho ebe o mo rekela dinthwana tseo a di ratang. Ba phethele ka ho ya mmoho dijong'.		A etse dintho tse amang bananyana ka ho otloloha le moradi wa hae.
Palo ya mantswe (88). Ela hloko: Dintlha di 8, mme ho batlwa feela tse 7.			

HO TSHWAYA KGUTSUFATSO:

Kgutsufatso e tlameha ho tshwauwa ka tsela e latelang:

- Kabo ya matshwao:**

- Matshwao a 7 bakeng sa dintlha tse 7 (ntlha e le 1 bakeng sa ntlha ya sehlooho).
- Matshwao a 3 bakeng sa puo
- Matshwao kaofela: 10

Senotlolo sa ho tshwaya:	
DIN:	7
P	3
matshwao kaofela	10

- Kabo ya matshwao a puo ha bahlahlobuwa ba sebedisitse mantswe a bona:**

- Ha dintlha tse 1–3 di nepahetse: fana ka letshwao le 1
- Ha dintlha tse 4–5 di nepahetse: fana ka matshwao a 2
- Ha dintlha tse 6–7 di nepahetse: fana ka matshwao a 3

- Kabo ya matshwao a puo ha bahlahlobuwa ba sebedisitse diqotso di le jwalo:**

- Diqotso tse 6–7: se fane ka matshwao bakeng sa puo
- Diqotso tse 1–5: fana ka letshwao le 1 bakeng sa puo

ELA HLOKO:

- Palo ya mantswe:**

- Batshwayi ba tlameha ho nnetefatsa palo ya mantswe a sebedisitsweng.
- Se ke wa hula matshwao haeba bahlahlobuwa ba sa bontsha palo ya mantswe a sebedisitsweng kapa haeba palo ya mantswe a sebedisitsweng e ngotswe e fosahetse.
- Ha mohlalobuwa a tlotse moedi wa palo ya mantswe o behilweng, motshwayi a tswela pele ho bala ho fihlela polelong ya ho qetela ka hodimo ho moedi o behilweng, ebe o emisa moo.

Mohlala

Puo	Polelo/Polelwana			Palo ya mantswe
Sesotho	Ke	a	tsamaya	3

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B:

KAROLO YA C: DIBOPEHO TSA PUO LE DITLWAELO TSA TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3**

- 3.1 Botoro ya matokomane e ditlheberetsi/botoro ya matokomane e boreledi/tjhokolete kapa pompong ya matokomane ✓ (1)

[Tshwaya e le nngwe feela. Leha mohlalobuwa a ka sebedisa mantswe a hlahellang ditshelong a sekgowa, a nne a abelwe matshwao empa ha a re Black Cat feela, a se abelwe matshwao]

- 3.2 Ke tiisetso ya hore se na le diporoteine le ditlheberetsi/ke sematlafatsa mmele sa Mankgonthe/se tjhaelletswe monwana ke ba ha '*Heart Foundation*'. ✓ (1)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 3.3 Ho totobatsa bahlahisi ba sehlahiswa/Ho hohela bareki/Ho qatsohisa lebitso la sehlahiswa/Di entswe ke khampani e le nngwe ka tlasa lebitso le tshwanang. ✓✓ (2)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 3.4 Ke ho hatella/toboketsa/matlafatsa/tiisa bohlokwa ba dihlahiswa tsa matokomane/Ho babatsa matla a dihlahiswa tsa matokomane/Ho hohela bareki. ✓✓ (2)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 3.5 Sepheo ke ho susumetsa le ho kgothaletsa/hohela bareki ho reka sehlahiswa sena./Ho nnetefaletsa bareki hore ke sehlahiswa sa nnete./Ho fa bareki mohopolo wa hore dihlahiswa tse ding ha se tsa nnete./Ho fa bareki mohopolo wa hore sehlahiswa ke sa boleng bo hodimo/Ho tiisetse bareki ka molemo wa sehlahiswa. ✓✓ (2)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 3.6 E, e a kgolweha. Black Cat Booster Bar e na le tswekere mme tswekere e fana ka mafolofolo/Sehlahiswa sena se tjhaelletswe monwana (se fetile ditekong) ke mokgatlo wa '*Heart Foundation*'/Hobane e na le diporoteini le ditlheberetsi/Lentswe lena **booster** le bolela hore e fana ka matla le mafolofolo.

KAPA

Tjhe, Ha ho kgolwehe. Sena e mpa e le leano le sebediswang ke babapatsi bakeng sa ho susumetsa bareki ho reka sehlahiswa sena. ✓✓

(2)
[10]

POTSO YA 4

- 4.1 A re utullela hore Chris o nnile a ba le dikgarebe tse ding, mme ena ke e ntjha eo a sa tswa e fumana/A re utullela hore Chris ke motho ya tjhentjhakang dikgarebe kgafetsa/Hore o rata/bapala ka banana/A lenyatso/tello hobane o bontsha ho sa hlomphe mmae.√ (1)
- 4.2 4.2.1 Le bontsha hore mme Paulina o maketse/makaletse taba ya hore mora wa hae o kopane le ngwanana enwa hona kajeno o se a bile a mo tlisa lapeng a e so ka a ithuta mekgwa ya hae.√ (1)
- 4.2.2 Le akanya hore mme Paulina o a iphumana kapa o swabela/nyatsa seo a qetang ho se bua ha a ne a lemoha/hlokomela/elellwa hore Chris o se a bile a tlile le ngwanana enwa lapeng mona e le hona ba kopaneng kajeno/o ne a se maikemisetsong a ho bua seo a qetang ho se bua. √ (1)
- 4.2.3 Di a tsamaelana hobane o se a inyatsitse mme jwale o iketsa eka o a ba amohela.
- kapa
- Ha di tsamaelane hobane Paulina o bontsha ho makala ha mora a re o kopane le kgarebe ena kajeno lena/A bontsha ho se kgotsofale le ho kgathatseha.√√ (2)
- [Tshwaya e le nngwe feela]**
- 4.3 Ke maikutlo a ho makala/a thabo/a kgotsofalo/a thabo. √√ (2)
- 4.4 Ke phogo hobane Chris o tjhentjhaka banana mme o se a tlile le e mong hape./Hobane Chris o rata banana haholo/Sena seo Chris a se etsang ha se amohela.√√ (2)
- 4.5 C/tshoswa ke ditaba tsena tsa Chris. √ (1)
- [10]**

POTSO YA 5

- 5.1 Leha e le nna ya ahileng ntlo eo, ba ntelekile jwalo ka ntja, feela ke itshedisa ka maele a reng moahamoriti ha a o dule. √√ (2)
- [Mohopolo wa sehlooho ke hore motho ha a ke a una molemo ho seo a se entseng. Ha mohlalobuwa a hlalositse maele a se abelwe matshwao]**
- 5.2 Ntate Letsema o tseba ho letsa **thomo** ya hae hamonate. √√ (2)
- [Tshwaya karabo e nngwe le e nngwe e bolelang ka seletswa sa mmimo]**
- 5.3 Ekaba Letsema o tla tla ka dife kajeno?√ (1)

- 5.4 **Kgele!** Ke ile ka matha la Ntshwekge ha ke elellwa hore ba ntshetse morao.√ (1)

[Tshwaya polelo e nngwe le e nngwe moo ho sebedisitsweng lentswe 'Kgele' ka nepo. Ela hloko: Leha mohlalobuwa a sa kenya letshwao la makalo a nne a abelwe letshwao.]

- 5.5 Mmadineo o hana ho neha monna setulo se seng **hobane/hoba** o mo file setulo (sona) ha a fihla./Mmadineo o file monna setulo ha a fihla, **jwale** o hana ho mo neha se seng./ Mmadineo o hana ho neha monna setulo, **kaha** a mo file sona ha a fihla./**Kaha** Mmadineo o file monna setulo ha a fihla, o hana ho mo neha se seng./**Hoba** Mmadineo o file monna setulo ha a fihla, o hana ho mo neha se seng.√ (1)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 5.6 Hang hoba Mojalefa a fihle, ditaba di ile tsa senyeha.
Ditaba di ile tsa senyeha hang hoba Mojalefa a fihle.√√ (2)

[Tshwaya karabo e nngwe le e nngwe e nepahetseng feela ha mohlalobuwa a sa ngola polelomamarane e feletseng a se ke a abelwa matshwao.]

- 5.7 Mmadineo o ye/o nne/o hlola a mpha setulo le mothamahane. √ (1)

[Tshwaya karabo e nngwe le e nngwe e bontshang sekaotlwaelo se nepahetseng.] [10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70